

Kognitiivisen ja motivaatiopsykologian näkökulmia teknisen lukutaidon, kirjoittamisen ja luetun ymmärtämisen oppimiseen ja opettamiseen

Jarkko Hautala ja Miia Ronimus

Koulutuksen sisällöt

- Lukusujuvuus, luetun ymmärtäminen ja kirjoittaminen
- Motivaatio
- Kasvun ajattelutapa
- Odotusarvoteoria
- Itsemääräämisteoria
- Minäpystyvyys
- Oppimiseen liittyvät tunteet

Lukuvalmiudet luovat edellytykset myöhemmälle luku- ja kirjoitustaidolle

- Fonologinen tietoisuus
 - Lukuvalmiuksien kehittymisen tukemiseksi varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tulisi leikkiä kielellä (kirjainten kanssa ja ilman), jotta lapset joutuvat kiinnittämään huomiota tavurytmiin, sanojen osiin, ja lopulta yksittäisiin äänteisiin.
- Kirjaintuntemus ja nopea sarjallinen nimeäminen (RAN)
 - Lukeminen on kirjoituksen yhdistämistä omiin puhutun kielen resursseihin

Lukusujuvuus

- Lukemaan opitaan kirjain-äänne dekodauksen kautta. Aluksi kirjain-kirjaimelta liu'uttaen.
- Tutut sanat tunnustetaan kokonaisina ja vieraammat sanat käyvät läpi kirjain-äänne käännöksen.
- Kirjainjonoja pitää jäsentää oikeisiin edustuksiin pääsemiseksi
- Erityisesti sanan ensimmäiset tavut ovat tärkeitä sanantunnistukselle
- Kirjainjonon oikea kielellinen jäsentäminen vaatii usean kirjaimen yhtäaikaista käsittelyä ja joustavaa sanahakua, sanavarastoa ja dekoddaamista.

Luetun ymmärtäminen

- Ääneen lukemisen harjoittelu on tärkeää
 - vaatii tavutuksen ja kielen rakenteiden hallintaa sekä luetun ymmärtämistä (lauserajat, tärkeiden sanojen painotus, muu ilmaisu)
 - Myös oman lukemisen monitorointi on keskeistä.
- Lukeminen sujuvoituu, kun sanavarasto karttuu ja kielen rakenteiden hallinta alkaa määrittää lukusujuvuutta.
 - Kumpikin vapauttaa resursseja luetun ymmärtämisen prosesseille.
- Luonnollisesti ymmärtäminen on hyvin moniulotteinen taito. On vaikea sanoa mikä on ymmärtämisessä tavoiteltava ikätaso, muuta kuin normittamalla.
 - Aluksi ymmärtämisen taitoa tulisi rakentaa tekstin kielellisten viittaussuhteiden ymmärtämisen kautta. –
 - Seuraavaksi voidaan harjoittaa metakognitiivisia taitoja ja lukustrategioita.

1. Ennen lukemaan ryhtymistä lukijalla on mietittynä lukemisen tavoite, tavoitteeseen sopiva teksti ja asiat, jotka haluaa tekstistä löytää
2. Lukemisen aikana liikkuu tekstissä edestakaisin etsiäkseen tietoa ja selventääkseen epäselvyyksiä, ennakoi tulevaa tekstiä ja päivittää oletuksiaan, suhteuttaa aiempaa tietoaan uuteen, käyttää strategioita (mm. selvittää vieraan termin, alleviivaa, tekee muistiinpanoja), eläytyy lukemaansa sekä tekee tulkintoja ja johtopäätöksiä
3. Lukemisen lopussa palaa lukemaansa tekstiin tai sen osiin, muotoilee omin sanoin pääasian, tekee muistiinpanoja tai yhteenvedon ja pohtii lukemaansa vielä lukemisen päätyttyä

Aktiivinen lukija

Kirjoittaminen

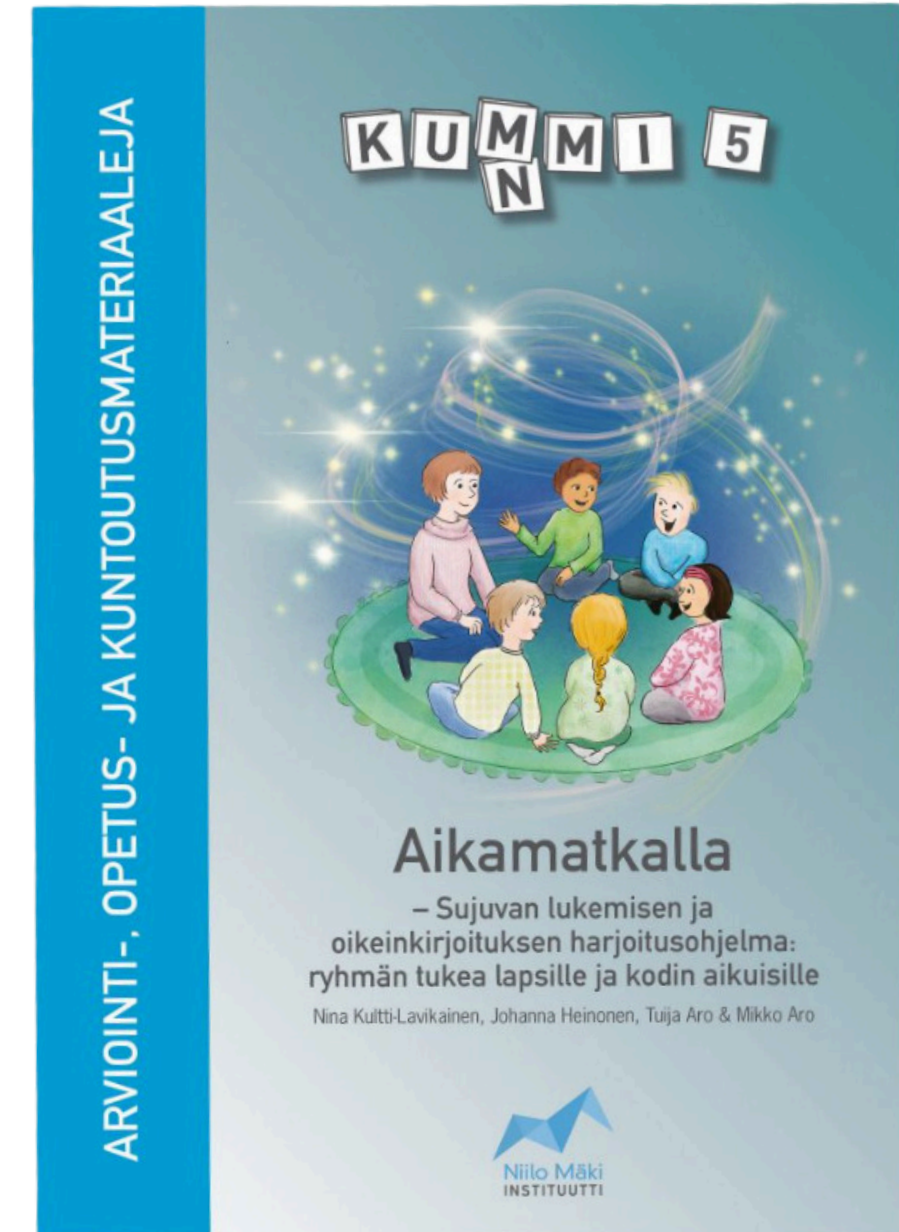
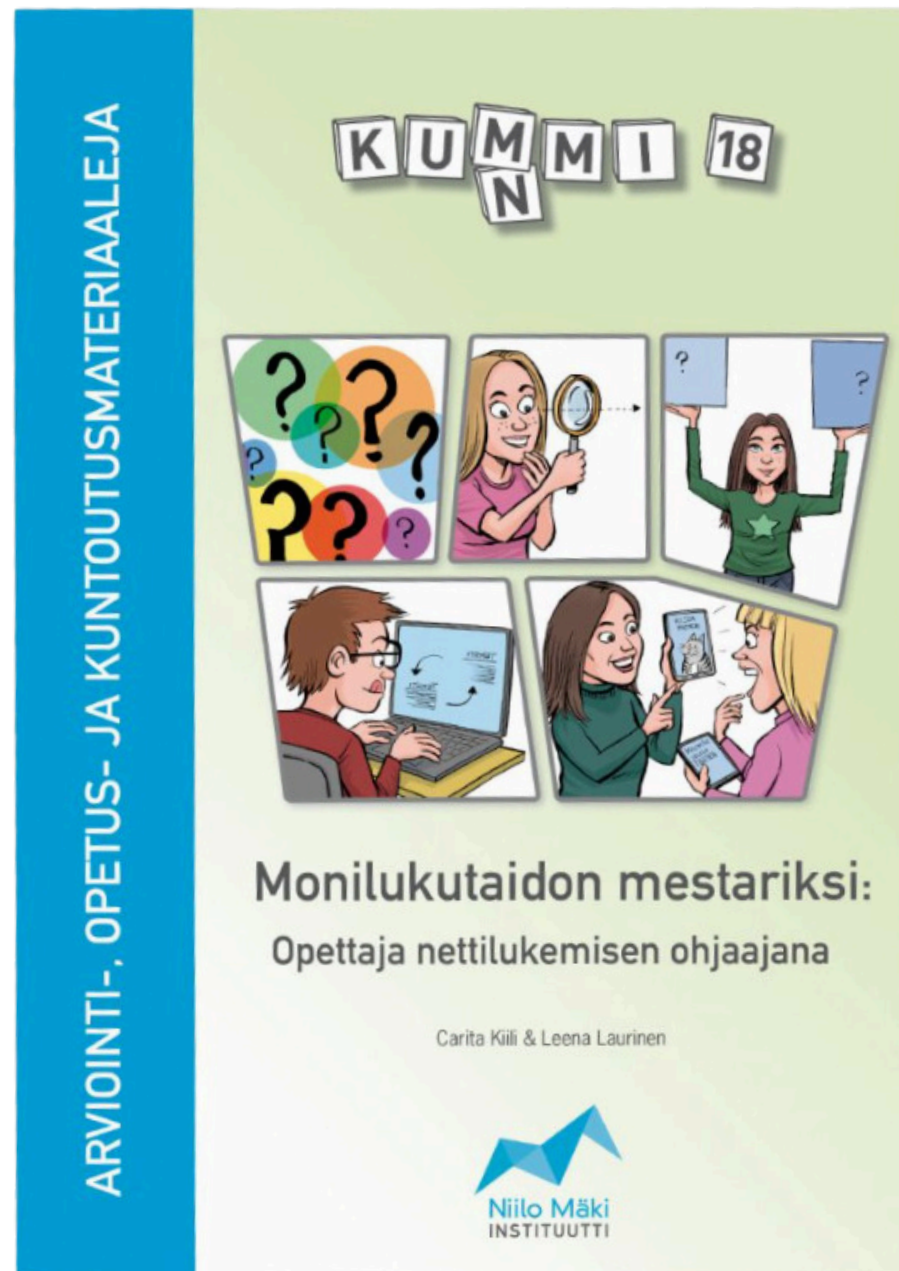
- Ymmärrettävästi vaativin taito, jonka pohjana muut taidot
- Motorisen tuottamisen taidon automatisoituminen (käsin, näppäimistö)
- Ajatusten muuntaminen hyvin muotoilluksi kieleksi
- Tekstilajien tuntemus (narratiivi luontaisin, muiden tekstien rakenne haastavampi oppia)
- Kirjoittamisprosessin hallinta vaatii työmuistin ja toimintaohjauksen käyttöä, oppiminen vaatii ulkoista ohjausta
- Kyky arvioida kriittisesti omaa tekstiä kehittyy yleensä myöhään ja vaatii paljon treeniä, resursseja, opetusta ja ohjausta

Kirjalliset osataidot integroituvat
voimakkaasti, joten kaikkea ei tarvitse
opettaa erikseen

Lisää tietoa luku- ja kirjoitustaidon oppimisesta

**Motivaatio
ja sen tukeminen
lukemaan
ja kirjoittamaan
oppiessa**

Motivaatio

- “liikkeellepaneva voima”, voidaan nähdä yksilön ominaisuutena, mutta myös tilannetekijät ja sosiaalinen konteksti vaikuttaa
- Motivaation taustalla olevia tekijöitä voivat olla esimerkiksi omaa itseä ja oppimista yleensä koskevat ajattelutavat, uskomukset, odotukset ja arvostukset sekä ympäristön tarjoamat mahdollisuudet ja rajoitukset
- ilmenee keskittymisenä, sinnikkäänä yrittämisenä, pyrkimyksenä syvälliseen ymmärtämiseen ja työskentelyä edistävien, myönteiden tunteiden kokemisena

Kasvun ajattelutapa (growth mindset)

- lapsi uskoo pystyvänsä kehittämään ominaisuuksiaan kuten älykkyyttä; menestys on ahkeruuden ja harjoittelun tulosta
- yhteydessä parempaan lukutaitoon ja koulumenestykseen
- voidaan kehittää kehumalla ja osoittamalla kiinnostusta lapsen oppimisyrityksiä kohtaan

Tavoiteorientaatiot

- ihmiset voivat asettaa toimintansa tavoitteeksi omien taitojen parantamista ja uusien asioiden ymmärtämistä eli oppimistavoitteen (mastery goal) TAI positiivia arvioita omista suorituksistaan tai negatiivisten arvioiden välttämistä eli suoritustavoitteen (performance goal)

Odotusarvoteoria

- Motivaatioon vaikuttavat omaa menestystä koskevat odotukset eri oppiaineissa sekä eri oppiaineiden arvostaminen
- Odotuksiin vaikuttavat myös omia kykyjä koskevat uskomukset
- Oppiaineiden arvostus kehittyy peruskoulun aikana; kiinnostus ensin ja myöhemmillä luokilla osataan arvioida myös tärkeyttä
- Arvostusten on havaittu olevan yhteydessä koulusuoriutumiseen ja koulutusvalintoihin
- Kiinnostus ja arvostus ovat kehitettävissä olevia ominaisuuksia

Oppimisorietation tukeminen

- tehtävien suunnittelu niin, että ne keskittyvät oppimiseen, ovat kohtuullisen haastavia, herättävät uteliaisuutta ja aktiivista osallistumista
- annetaan oppilaille mahdollisuus osallistua oppimisen kannalta relevantteja asioista koskevaan päätöksentekoon luokassa, esim. mahdollisuus valita tehtävät, luokan säännöistä sopiminen
- kannustimet ja palkkiot (jotka antavat informaatiota edistymisestä) sekä palaute
- ryhmissä työskentely
- edistymisen ja kehittymisen arviointi ilman kilpailuympäristön luomista; oppilaiden pitäisi kokea, että luokassa on sallittua tehdä virheitä
- sopiva työmäärä ja opetuksen tahti, aikaa myös oppilaiden omien puheenaiheiden ja tehtävien esittelyyn

Käsitys omista taidoista lukijana ja kirjoittajana vaikuttaa oppimiseen

Minäpystyvyys

- vahva usko omaan pystyvyyteen auttaa ponnistelemaan vaikeissakin tilanteissa
- tehtäväkohtainen
- yhteydessä lukutaitoon
- oppimisorientaatio edistää kehittymistä
- oppimiskokemukset, vertaisten oppimiskokemukset, verbaalinen ohjaus sekä fysiologiset ja emotionaaliset reaktiot oppimistilanteissa vaikuttavat minäpystyvyyden kehittymiseen

Oppijaminäkuva

- minäpystyvyyttä pysyvämpi ja laajempi uskomus, esim. onko hyvä matematiikassa tai lukemisessa
- tarkentuu iän myötä
- oppijaminäkuva ja koulumenestys ovat vastavuoroisessa yhteydessä toisiinsa
- Lukutaidon taso vaikuttaa lukemista koskevan oppijaminäkuvan muodostumiseen

Minäpystyvyyden tukeminen

- Oppimiskokemukset: realistiset tavoitteet, yksilöllinen palaute
- Vertaisten kokemukset: harjoittelu vertaisryhmässä, onnistuneiden suoritusten ja vertaisten kehityksen havainnointi
- Verbaalinen ohjaus: systemaattinen palaute, huomion ohjaaminen tapahtuneeseen kehitykseen
- Fysiologiset reaktiot: tunteiden nimeäminen ja niistä keskustelu, vastoinkäymiset ja virheet hyväksyvä ilmapiiri

Itsemääräämisteoria - erilaisia motivaation muotoja

- Sisäinen motivaatio
 - toiminta itsessään palkitsevaa
 - yhteydessä parempaan lukutaitoon, suurempaan vapaa-ajan lukemiseen ja parempiin lukustrategioihin
- Ulkoinen motivaatio jaetaan eri alatyyppeihin sen mukaan, kuinka vahvasti ulkoapäin säädeltyä toiminta on
 - Ulkoinen säätely: toimintaa tehdään pelkästään ulkoisten syiden vuoksi, palkkion saamiseksi tai rangaistuksen välttämiseksi
 - Sisäistetty (introjektio): yksilö on sisäistänyt ulkoapäin tulevan säätelyn sellaisenaan, yksilö palkitsee ja rankaisee itse itseään
 - Samastunut (identifikaatio): yksilö tunnistaa ja hyväksyy toiminnan tärkeyden itselle, joten toiminta on autonomisempaa, mutta välineellistä
 - Eheytetty (Integraatio): toiminta on itsemääräytyvää ja se on omaksuttu osaksi omaa arvomaailmaa ja identiteettiä

Itsemääräämisteoria - psykologisten perustarpeiden täytyminen edistää sisäistä ja autonomista motivaatiota

- Kompetenssi
 - kokemus pystyvyydestä ja kyvykkyydestä
- Autonomia
 - kokemus siitä, että voi vaikuttaa itselle tapahtuviin asioihin ja tehdä valintoja, olla vapaa ulkoisista paineista ja palkkioista
- Yhteenkuuluvuus
 - kokemus yhteydestä merkityksellisiin ihmisiin, ryhmiin tai kulttuuriin.

Psykologisten perustarpeiden tukeminen koulussa

- Autonomia
 - Oppilaiden kiinnostusten huomiointi
 - Valintamahdollisuudet
 - Oppilaille tilaisuuksia työskennellä omalla tavallaan
 - Perustelut, miksi tämän oppiminen on tärkeää
 - Mielekkään kontekstin tarjoaminen lukemiselle
 - Itsenäiset lukuhetket
- Yhteenkuuluvuus
 - Oppilaiden kuunteleminen ja vuorovaikutus oppilaiden kanssa
 - Oppilaiden tarpeiden huomiointi
 - Yhteistyö
 - Yhdessä lukeminen
- Kompetenssi
 - Selkeät tavoitteet ja ohjeet
 - Riittävä apu ja tuki
 - Positiivinen palaute
 - Sopiva vaikeustaso
 - Strategioiden opetu

Tunteiden vaikutus oppimiseen

- Oppimiseen liittyvä ilo on positiivisesti yhteydessä ja suuttumus ja ikävystyminen negatiivisesti yhteydessä koulu- ja opiskelumenukseen
- Oppilaat, joilla oli lukemisvaikeuksia, raportoivat vähemmän lukemiseen liittyvää toivoa ja enemmän ahdistumista kuin tyyppillisesti lukevat
- Lukemiseen liittyvä ilo ennustaa kehittyneempää vastausstrategiaa luetun ymmärtämistehtävässä, ja kehittyneempi strategia puolestaan ennustaa parempaa lopputulosta tehtävässä
- Heikot lukijat raportoivat vähemmän lukemiseen liittyvää iloa ja enemmän ikävystymistä ja ahdistusta kuin tyyppillisesti lukevat

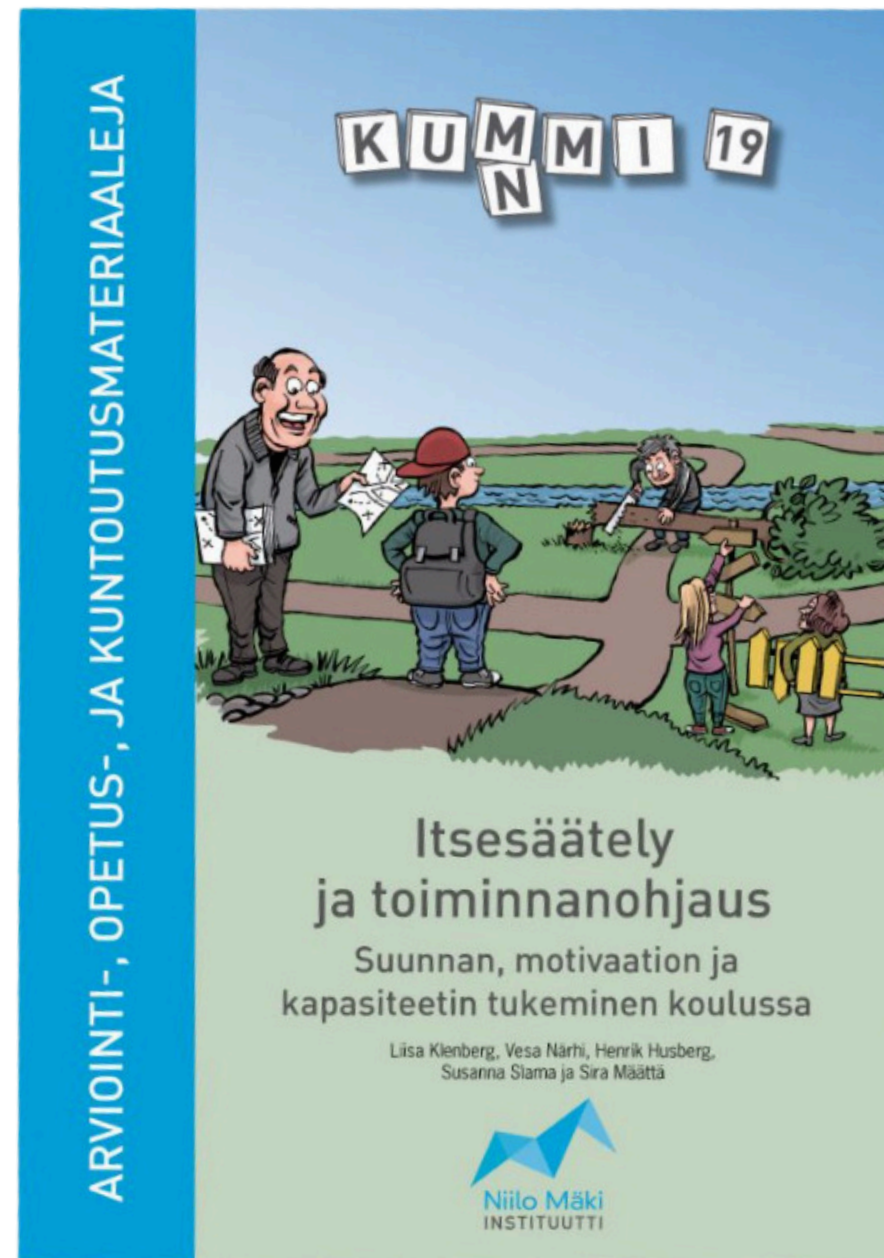

Sinnikkyys

- Yksilön kyky keskittyä ja ponnistella haastavien tehtävien parissa häiriötekijöistä huolimatta
- Vastavuoroisessa yhteydessä lukutaidon kehittymiseen
- Sinnikkyuden taustalla mahdollisesti motivaatiotekijät, kuten kykyjä ja kykyjen muokattavuutta koskevat uskomukset ja temperamenttiin liittyvät tekijät, kuten kyky säädellä tunnereaktioita ja niihin liittyviä kognitiivisia toimintoja (tarkkaavuus, inhibitio)

Lisää tietoa motivaatiosta

Innostuitko?

Tulevat koulutuksemme löydät osoitteesta:

koju.nmi.fi/koulutukset

The bottom of the slide features a decorative graphic consisting of several overlapping, semi-transparent blue triangles and polygons of various sizes and orientations, creating a modern, abstract geometric pattern.